

สุนทรียะแห่งความงามของภาพสะท้อนโนรา Aesthetics, the beauty of Nora's reflection

เอกรินทร์ ชัยจะโปะ*ศุภชัย สุภชีโชติ*เมตตา สุวรรณศรี*
Aekkarin chajjapho* Supachai Sukechot* Metta suwanasorn*
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์*
Bunditpatanasilpa Institute*

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละพื้นที่ ในภาคใต้ของ ไทย วัฒนธรรมหนึ่งซึ่งงดงามโดดเด่นและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ การแสดงโนรา การแสดงดังกล่าว ถือเป็นศิลปวัฒนธรรมชั้นสูงที่จะจัดแสดงเฉพาะเทศกาลสำคัญ แต่ด้วยสภาวะโลกปัจจุบัน ที่มีการผันผวนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การแสดงโนราค่อย ๆ เลือนหายไป เพื่อธำรงไว้ซึ่ง วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของภาคใต้ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้เลือกเทคนิคการถักหยวกมา ประยุกต์เพื่อสร้างผลงานชุดสุนทรียะแห่งความงามของภาพสะท้อนโนรา เพื่อแสดงถึงความงดงาม ภายใต้ความไม่จีรังยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงหมุนผ่านตามกระแสของเวลา และด้วยหวังว่าผลงาน ดังกล่าวจะช่วยสืบสานการถักหยวกและศิลปวัฒนธรรมโนราในขณะเดียวกัน ผลงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ อาจสร้างมุมมองใหม่ในการนำเสนอผลงานศิลปะด้านความงามภายใต้วัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็น แนวทางให้ผู้สนใจได้ศึกษาเพื่อต่อยอดงานศิลปะต่อไป

คำสำคัญ: โนรา มโนราห์ การถักหยวก วัฒนธรรม ภาคใต้

Abstract

Local culture can reflect identity of each area. In South Thailand, one of the prominent and well known features of local culture is Nora Performance. This type of performance is arranged merely in important events or festivals. However, in this fast changing world, such performance has gradually appeared. In order to conserve this valuable culture of South Thailand, the creator in this study decided to apply the art of carving a pitch of a banana stalk to create artistic works on Nora. The works' characteristics were with the conception of beauty under the transience of time. It was expected that this would conserve as well as maintain both the art of ancient carving and the Nora Performance at the same time. The works may encourage a new angle

on the presentation of the arts integrated by the local culture and also be constructive for those interested to further create their own works.

Keywords: Nora, Manorah, the art of carving a pitch of a banana stalk, culture, South Thailand

บทนำ

วัฒนธรรมท้องถิ่น มีความสำคัญในแง่ของการสะท้อนซึ่งเอกลักษณ์ตลอดจนอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ถูกสร้าง หล่อหลอม และถ่ายทอดผ่านรุ่นต่าง ๆ ศิลปะการร้อยรำโนรา หรือ มโนราห์ เป็นศิลปวัฒนธรรมชั้นสูงที่ประณีตงดงามสืบทอดมายาวนานและแพร่หลายในภาคใต้ของไทย ให้ความบันเทิงในรูปแบบการร้องรำ เนื้อหา การร้องรำ ท่วงทำนอง สะท้อนคติความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นภาคใต้ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม โลกยุคใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการเปิดรับวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาอย่างหลากหลายและเสรี ส่งผลให้การร้อยรำโนราเริ่มถูกกลืนหายไปตามกาลเวลา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของผู้สร้างสรรค์ผลงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ผลงานชุด “ความงามของภาพสะท้อนโนรา” ผ่านกระบวนการเทคนิคของช่างโบราณที่เรียกว่า การถักหยวก หรือ การถักหยวก และเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสืบสานศิลปะโนรา ให้คงอยู่คู่กับวัฒนธรรมภาคใต้สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงาน

1. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานชุด “ความงามของภาพสะท้อนโนรา” ที่สะท้อนคุณค่าของโนราประจำถิ่นภาคใต้
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานสื่อผสม ผ่านกระบวนการทางเทคนิค การถักหยวก ให้เกิดเป็นลวดลายและโครงสร้างของชุดโนรา
3. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของการใช้ศิลปะการถักหยวกกล้วยในการนำมาประยุกต์สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ สื่อผสมที่แสดงออกถึงความเสื่อมสลายของศิลปะโนราห์เพื่อปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนทั้งในภาคใต้และบุคคลทั่วไปได้หันกลับมาเห็นคุณค่าและสืบสาน อนุรักษ์ ศิลปะโนราไว้ให้คงอยู่คู่วัฒนธรรมภาคใต้ตลอดไป

การสร้างสรรค์ผลงาน

1. การสร้างสรรค์ผลงานชุด “ความงามของภาพสะท้อนโนรา” เป็นผลงานสื่อผสม ผสานกับศิลปะจัดวางจำนวน 5 ชิ้น โดยแสดงลักษณะดังต่อไปนี้
2. สร้างสรรค์เทคนิคสื่อผสมในเทคนิคการถักหยวก นำเสนอในรูปแบบศิลปะจัดวางจำนวน 5 ชิ้น

3. สร้างสรรค์ผลงานเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าศิลปะโนรา ที่ใกล้จะสูญหายไปจากวัฒนธรรมปัจจุบัน

นอกจากนี้ การสร้างสรรค์ผลงานชุด ความงามของภาพสะท้อนโนราจะนำเสนอผลงานออกเผยแพร่สาธารณะชน ณ พื้นที่ภาคใต้

- จัดนิทรรศการศิลปะในหอศิลป์ของสถาบันทางศิลปะ และจัดพิมพ์หนังสือสุติบัตร
- นำเสนอผลงานผ่านสื่อสาธารณะต่าง ๆ เช่นสื่อโซเชียลมีเดีย สื่อสิ่งพิมพ์
- นำเสนอและเผยแพร่ในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ บทความวิชาการในฐาน TCI และการบรรยายในสถานศึกษา

วิธีการสร้างสรรค์ผลงาน

แรงบันดาลใจมาจากการที่ผู้สร้างสรรค์ซึ่งพื้นเพเป็นคนภาคใต้ มีความสนใจในศิลปะโนรา และมีความรู้ในการแทงหยวกเป็นทุนเดิม ประกอบกับได้รับอิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนา อันเกี่ยวเนื่องกับความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง จึงทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานเหล่านี้ขึ้นมา การสร้างสรรค์ผลงานเริ่มมาจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษาผลงานของศิลปิน 5 ท่านเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ โดยศิลปินทั้ง 5 ท่านประกอบด้วย

- 1) ดร. เมตตา สุวรรณศรี ผลงานภายใต้แนวคิดที่ว่าทุกชีวิตมีความไม่สมบูรณ์ แต่หากมองด้วยจิตที่เมตตา ก็ จะเห็นความงามที่ซ่อนอยู่
- 2) หลินเทียนเหมียว ผลงานภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับความต่อเนื่องและความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง
- 3) ศาตราจารย์ชะลูด นิมเสมอ ผลงานภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชนบทไทย
- 4) เออร์เนสต์ ผลงานภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับการบันทึกความเรียงราวความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ที่ศิลปินได้ไปเยือนมา
- 5) อากาธา โอเลกเซีย ผลงานที่สื่อถึงความรัก ความผูกพันของศิลปิน ที่ถ่ายทอดออกมาผ่านความเชื่อมโยงของเส้นใยต่าง ๆ ที่เกาะเกี่ยวกัน

เทคนิคและวัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานประกอบด้วย หยวกกล้วยเพื่อนำมาแกะสลักชิ้นงาน เชือกกล้วยและยอดใบลานสำหรับถักร้อยกับผลงาน ใบลานและไม้หวายสำหรับทำเป็นโครงสร้างผลงาน ไม้กระดานสำหรับร่างผลงาน กรรไกรและมีดคัตเตอร์สำหรับตัดหยวกกล้วยและใบลาน เข็มสำหรับเย็บผลงานให้ได้ตามรูปแบบที่ต้องการ เชือกฟางและลวดสำหรับผูกมัดโครงสร้างของผลงาน

ผลงานสร้างสรรค์ชุดสุนทรียะแห่งความงามของภาพสะท้อนโนรา

ผลงานสร้างสรรค์ชุดสุนทรียะแห่งความงามของภาพสะท้อนโนราที่ผู้สร้างสรรค์ผลิตขึ้นมาสามารถแบ่งผลงานออกได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การค้นคว้าและทดลองเทคนิคสร้างสรรค์ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์

การสร้างสรรค์ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ระยะที่ 1 เป็นการสะท้อนความงามในพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับโนรา และเป็นการทดลองใช้วัสดุและเทคนิค ก่อนจะนำวัสดุและเทคนิคดังกล่าวไปปรับใช้ในผลงานวิทยานิพนธ์จริง ซึ่งในระยะที่ 1 นี้ มีการผลิตผลงานทั้งสิ้น 4 ชิ้นดังนี้

ชิ้นที่ 1 ชื่อผลงาน “คงเหลือไว้ความดั้งเดิม”

ผลงานชิ้นนี้ แสดงออกถึงความงดงามอ่อนช้อย ผ่านการใช้วัสดุธรรมชาติมารังสรรค์ใช้เทคนิคสื่อผสม มีลักษณะโครงสร้างเหมือนชุดโนรา เนื่องจากได้รับแรงบันดาลใจมาจากลักษณะเด่นของชุดโนรา จัดวางผลงานแสดงในลักษณะแขวนลอยมีรูปแบบเหมือนชุดโนรา วัสดุที่ใช้คือเส้นหยวกกล้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบในการผลิตงานชิ้นนี้ คือ เส้นหยวกกล้วยไม่มีความแข็งแรงพอ บางเส้นเปราะบาง สานแล้วขาด บางครั้งเส้นของหยวกไม่สม่ำเสมอ ทำให้ผลงานออกมาไม่ดีเท่าที่ควร

ภาพที่ 1: ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 1 “คงเหลือไว้ความดั้งเดิม”

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2561

ชิ้นที่ 2 ชื่อผลงาน “ความอ่อนช้อยของโนรา”

ผลงานชิ้นนี้ ได้รับแรงบันดาลใจจากลักษณะท่ารำโนราที่มีความแข็งแรง แต่ทว่างดงามอ่อนช้อยในท่วงท่ารำรายรำต่าง ๆ ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันสอดแทรกอยู่ในท่ารำเหล่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและเอกลักษณ์ของภาคใต้ ใช้เทคนิคสื่อผสม วัสดุที่ใช้คือ ไม้ไผ่ นำมาตัดเป็นโครงให้มีความอ่อนช้อยเหมือนท่ารำโนรา แล้วนำหยวกกล้วยมาถักเป็นลวดลายคล้ายชุดโนรา สื่อถึงความอ่อนช้อยที่ซ่อนความแข็งแรงเอาไว้ ไม้ไผ่ที่ใช้เป็นไม้ไผ่อ่อนที่มีความแข็งแรง จัดวางผลงานแสดงในลักษณะแขวนลอย อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ประสบคือ หากเหล่าไม้จนไม่มีความอ่อนเพียงพอ ก็จะไม่สามารถดัดให้มีความโค้งได้

ภาพที่ 2: ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 2 “ความอ่อนช้อยของโนรา”

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2561

ชิ้นที่ 3 ชื่อผลงาน “เอกลักษณ์โนรา 1”

ผลงานชิ้นนี้นำเสนอความงามในรูปแบบโครงสร้างชุดโนราและนำลักษณะเด่นของชุดโนรามามาผลิตผลงาน ใช้เทคนิคสื่อผสม ประยุกต์ใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น นำหยวกกล้วยมาถักเป็นชุด และนำใบลานมาสานร้อยลูกปัด จัดวางผลงานแสดงในลักษณะแขวนลอย ปัญหาที่พบคือ วัสดุที่ใช้มีความเปราะบาง ไม่ยืดหยุ่น เมื่อถักหรือสานทำให้ขาดง่าย

ภาพที่ 3: ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 3 “เอกลักษณ์โนรา 1”

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2561

ชั้นที่ 4 ชื่อผลงาน “เอกลักษณ์โนรา 2”

ชั้นงานนี้คล้ายคลึงกับชั้นงานชั้นที่ 3 ใช้ลักษณะเด่นของชุดโนรามามาผลิตงาน วัสดุที่ใช้เช่นเดียวกัน ใช้เทคนิคสื่อผสม แต่มีการเพิ่มผ้าที่มีลวดลายมาทำเป็นชุดโนรา การจัดวางเป็นแบบแขวนลอย ปัญหาที่พบเป็นปัญหาเดียวกับผลงานชั้นที่ 3 กล่าวคือ วัสดุมีความเปราะบาง ไม่ยืดหยุ่น จึงทำให้ขาดได้ง่าย

ภาพที่ 4: ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 4 “เอกลักษณ์โนรา 2”

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2561

จากปัญหาต่าง ๆ ที่พบในผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ผู้สร้างสรรค์เรียนรู้จากปัญหาเหล่านี้ และนำไปปรับใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์ต่อไป

ระยะที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์

ผลงานวิทยานิพนธ์ที่สะท้อนศิลปวัฒนธรรมโนรา มีทั้งหมด 2 ชิ้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 ชื่อผลงาน “สานศิลป์ถิ่นใต้ 1”

ผลงานชิ้นนี้ใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้จากพื้นถิ่น เช่น หยวกกล้วย ไม้ ไบลาน วัสดุสำเร็จรูป เช่น ลูกปัด และวัสดุหัตถกรรมประเภทอื่น ๆ มาประกอบในผลงาน และใช้เทคนิคการถัก หยวกกล้วยให้มีลวดลายตามชุดต้นแบบ มีการสานลูกปัดจากไบลานเพื่อนำมาประกอบในผลงาน เพื่อให้มีความอ่อนช้อยมากขึ้น ใช้เทคนิคสื่อผสม แบบสามมิติ สามารถสวมใส่ในการแสดงท่ารำยรำ ตามท่าทางโนราได้อย่างลงตัว

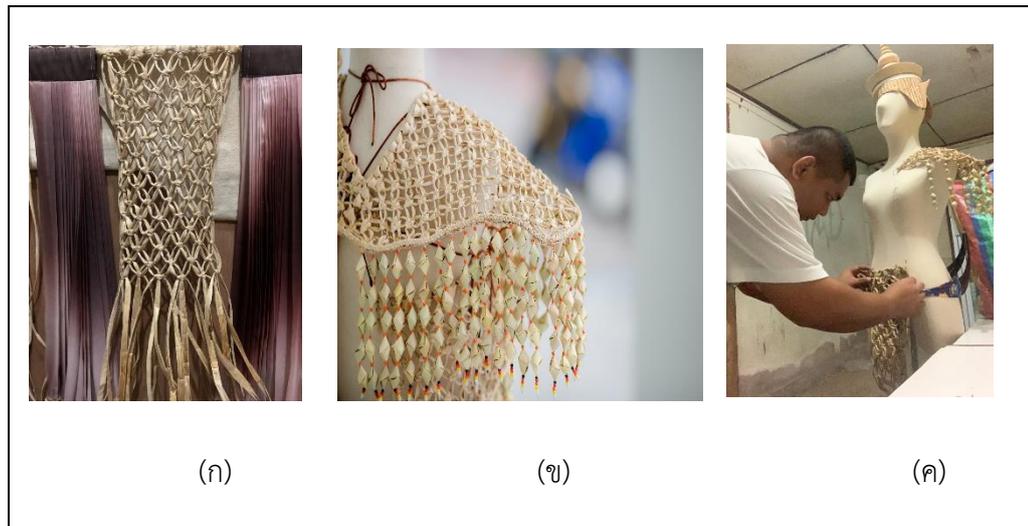

ภาพที่ 5: ผลงานวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 1 “สานศิลป์ถิ่นใต้ 1”

(ก) ภาพการขึ้นโครงร่างชุดโนรา

(ข) ผลงานวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 1 แบบเสร็จสมบูรณ์

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2563

(ก)

(ข)

(ค)

ภาพที่ 6: ผลงานวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 1 “สานศิลป์ถิ่นใต้ 1”

(ก) ภาพการถักผ้าหน้าของชุดโนรา

(ข) ภาพการถักคุมไหล่ของชุดโนรา

(ค) ภาพการถักปั้งโพกของชุดโนรา

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2563

ภาพที่ 7: ผลงานวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 1 “สานศิลป์ถิ่นใต้ 1”

(ก) ผลงานเสร็จสมบูรณ์ด้านข้าง

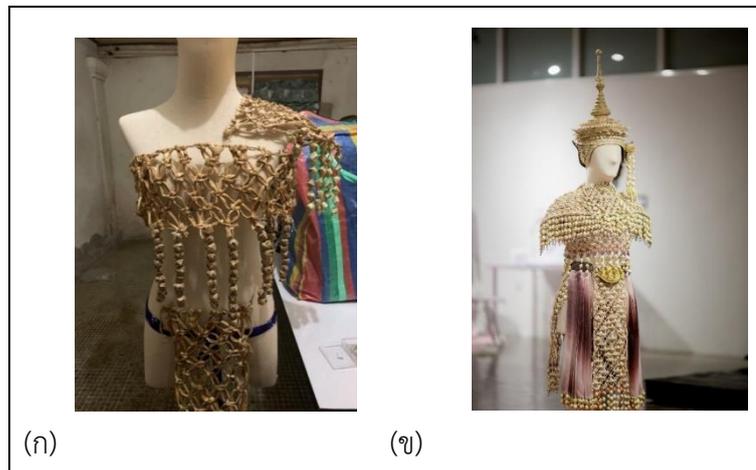
(ข) ผลงานเสร็จสมบูรณ์ด้านหลัง

(ค) ผลงานเสร็จสมบูรณ์ด้านหน้า

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2563

ชั้นที่ 2 ชื่อผลงาน “สานศิลป์ถิ่นใต้ 2”

ผลงานชิ้นนี้ มีแนวคิด การใช้วัสดุและเทคนิคเหมือนกับชิ้นงานที่ 1 แต่มีรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังภาพต่อไปนี้

(ก)

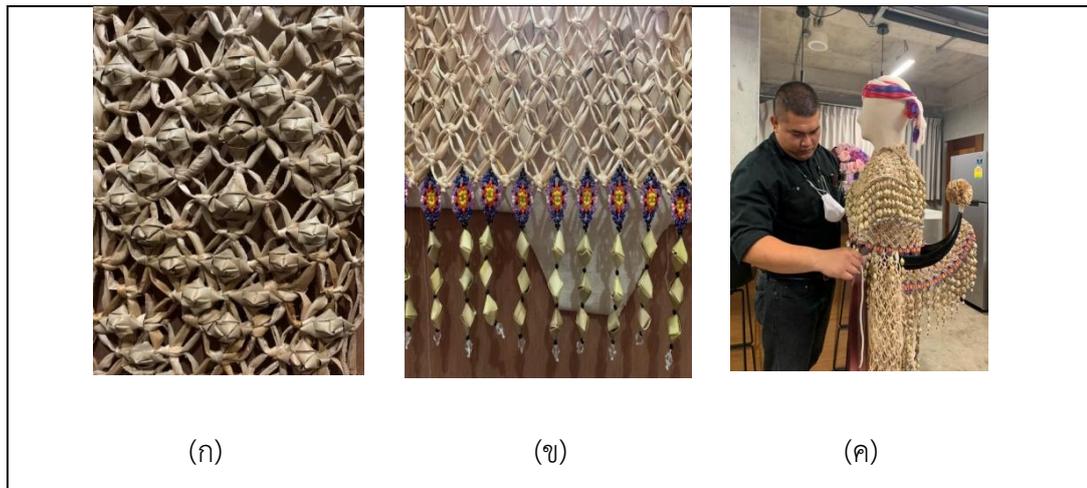
(ข)

ภาพที่ 8: ผลงานวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 2 “สานศิลป์ถิ่นใต้ 2”

(ก) ภาพการขึ้นโครงร่างชุดโนรา

(ข) ผลงานวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 2 แบบเสร็จสมบูรณ์

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2563

ภาพที่ 9: ผลงานวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 2 “สานศิลป์ถิ่นใต้ 2”

(ก) ภาพการถักปักคอของชุดโนรา

(ข) ภาพการถักพานโครงหรือพานนอกของชุดโนรา

(ค) ภาพการถักหางหงส์ของชุดโนรา

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2563

ภาพที่ 10: ผลงานวิทยานิพนธ์ชิ้นที่ 2 “สานศิลป์ถิ่นใต้ 2”

(ก) ภาพผลงานเสร็จสมบูรณ์ด้านข้าง

(ข) ภาพผลงานเสร็จสมบูรณ์ด้านหน้า

(ค) ภาพผลงานเสร็จสมบูรณ์ด้านหน้า

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์ ปีที่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2563

สรุป อภิปรายผลงาน และคำแนะนำ

ผลงานชุด “สุนทรียะแห่งความงามของภาพสะท้อนโนรา” ผู้สร้างสรรค์เกิดแนวความคิดจากประสบการณ์โดยตรงที่เกิดจากการเรียนรู้ความงามของศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ “โนรา” ที่มีความเป็นธรรมชาติและสวยงามโดยไม่ได้ปรุงแต่งใด ๆ ขึ้นมา ผู้สร้างสรรค์เลือกใช้เทคนิคเป็นเทคนิคสื่อผสมที่นำวัสดุที่เป็นธรรมชาติ อาทิ เช่น หยกกล้วย ใบลาน และวัสดุสำเร็จรูปมาผสมผสาน โดยใช้เทคนิคการถัก การสาน การร้อย เข้าด้วยกันให้เกิดเป็นความสวยงามเฉพาะตัวของผลงาน และจะเน้นการใช้สีของธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และจะมุ่งเน้นให้ผลงานมีความพลิ้วไหวหากแต่แฝงไปด้วยความแข็งแรงในรูปแบบลักษณะ 3 มิติ จากเทคนิคและวิธีการในการสร้างสรรค์ผลงานส่งผลให้ผู้สร้างสรรค์เลือกวิธีการนำเสนอผลงานแบบศิลปะการจัดวางด้วยวิธีการสร้างบรรยากาศ และการนำผลงานมาสวมใส่และแสดงประกอบดนตรีสด เพื่อให้ผู้รับชมเข้าถึงอารมณ์และได้กลิ่นอายลักษณะเด่นของของศิลปะการแสดงโนราและพิธีกรรมความเชื่อ ความศรัทธาต่อครูบาอาจารย์ และบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้รับอิทธิพลด้านความคิดจากการศึกษาผลงานนายเออร์เนสโต (Ernesto Neto) จากผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ผลงานของ Ernesto Neto ซึ่งได้สร้างสรรค์เสนอเชิงอภิปรัชญาหลายร้อยปม จนเกิดเป็นผลงานประติมากรรมขนาดใหญ่ กิ่ง ก้าน ใบ และ ดอกไม้วางทับกันที่สามารถให้ผู้ชมรับรู้ได้ถึงความอบอุ่นเหมือนกับรังนก ศิลปินต้องการที่จะบันทึกความทรงจำไว้ในการเดินทางที่ได้ไปพบเจอกับสิ่งของบางอย่างที่ เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ Ernesto Neto จึงบันทึกเรื่องราวเหล่านี้เอาไว้ด้วยวิธีการถักสมุนไพรรากหิน เครื่องดนตรี จนเกิดเป็น ผลงานศิลปะที่คอยห่อหุ้มสิ่งของเหล่านั้นเอาไว้ด้วยเชือกที่นำมาถักทอเป็นผลงาน อีกทั้งยังสร้างความรู้สึกแปลกใหม่ให้กับผู้ชมโดยการเอาสิ่งของต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งเอากลิ่นหอมที่หลากหลายเข้าไปรวมอยู่ในตัวผลงาน จากการศึกษาข้อมูลทั้งหมดข้างต้นนับว่าตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์ จึงได้สร้างสรรค์ผลงานในการศึกษาครั้งนี้ขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นผลงานศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะตน และเผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ ทั้งการจัดแสดงในนิทรรศการศิลปะ หรือแม้แต่การเผยแพร่ในรูปแบบบทความ เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาและพัฒนาต่อยอดต่อไป

ผลงานวิทยานิพนธ์ชุด “สุนทรียะแห่งความงามของภาพสะท้อนโนรา” สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้ในงานแสดงศิลปวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ทั้งอาจเป็นประโยชน์ต่อผู้สร้างสรรค์ผลงานท่านอื่น ๆ ในการต่อยอดสร้างสรรค์ผลงานด้วยวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ แต่ละภาค และนำมาบูรณาการกับ

พิธีกรรม วัฒนธรรม หรือศิลปะการแสดงพื้นบ้านหรือในระดับชาติ เป็นการนำเสนอมุมมองของการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านความเรียบง่าย แต่กระนั้นก็ยังประสานสอดคล้องเชื่อมโยง มีมนต์ขลังและเอกลักษณ์ของตนเอง

บรรณานุกรม

- ความหมายของความงาม. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2562, จาก
<https://th.wikipedia.org/wiki/ความงาม>.
- ความหมายมนร่าห์หรือโนรา. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2562, จาก
<https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=127>.
- ความหมายมนร่าห์หรือโนรา. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2562, จาก
[https://th.wikipedia.org/wiki/มนร่าห์_\(รำ\)](https://th.wikipedia.org/wiki/มนร่าห์_(รำ)).
- ความเชื่อในพิธีกรรมโนรา. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2562, จาก
<http://krunora.blogspot.com/2013/11/blog-post.html>.
- ทฤษฎีความงามของตามทัศนะของเพลโต. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2562, จาก
<https://www.gotoknow.org/posts>.
- ทฤษฎีความงามของตามทัศนะของอริโตเติล. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2562, จาก
<https://www.gotoknow.org/posts>.
- ประวัติความเป็นมาโนรา. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2562, จาก
<https://sites.google.com/site/mnorahthakhaephathlung/home/tanan-thimakhxng-mnorah>.
- พิทยา บุษรรัตน์. (2561). โนรา ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.